

Дати

УДК 821.161.2
ББК 83.3 (4Укр)6

ТВОРЧІСТЬ МАРКА БОЄСЛАВА У КОНТЕКСТІ ЛІТЕРАТУРИ УКРАЇНСЬКОГО РЕЗИСТАНСУ (ДО 100-РІЧЧЯ З ДНЯ НАРОДЖЕННЯ)

Г. О. Зелінська

ЗОШ №21 міста Бровари Київської області

У статті розглядається творчість Марка Боєслава (Михайла Дяченка) – поета-воїна УПА на тлі ідейно-естетичних пошуків письменників української літератури резистансу (спротиву).

Ключові слова: поет-воїн, УПА, резистанс, контекст.

Постать Марка Боєслава одна з найяскравіших у літературі українського резистансу, що супроводжувала національно-визвольну боротьбу українського народу в 40-50-х роках ХХ століття. Як відомо, термін „резистанс” походить від латинського *resisto*, що в перекладі означає „протестую”, „чиню опір”. Цілком природно, що дослідники творчості воїнів УПА як в Україні, так і за її межами послуговуються терміном „література українського резистансу” щодо її

означення, бо ця назва була закономірним породженням того часу. Скажімо, Ю.Русов, пишучи про поетів ОУН-УПА, зазначає: „Наша поезія між двома війнами...є, так би мовити, підготовкою поезії УПА, яку я зву поезією українського резистансу (так звали французи своїх повстанців проти німців в часи минулої війни, і що означає „спротив”). А на думку Ф.Погребенника, вся українська література є літературою опору: "Література українська не може не бути літературою опору. Оскільки вона була (в творчості своїх найвидатніших письменників) літературою поневоленого народу..."

Саме прагнення "поневоленого народу" до національного визволення і зродило таке унікальне явище, як мистецтво резистансу, безпосереднім виявом якого є упівська поезія.

У лавах УПА змагалося багато письменників. Більшість із них залишилась безіменною, поклавши на вітар незалежності України своє життя. Сьогодні їхні твори повертаються до нас як документальні свідчення того буремного часу. Прикладом цього є творчість Михайла Дяченка, відомого в діаспорі як Марко Боєслав. Член Української Головної Визвольної Ради, крайовий провідник пропаганди Крайового проводу ОУН, кавалер Срібного Хреста Заслуги, редактор підпільного журналу "Чорний ліс" (1947-1950), він залишив по собі цікаву творчу спадщину, що чекає на глибоке вивчення.

У 50-х роках ХХ століття з початком дослідження упівської спадщини в українській діаспорі Західної Європи, США та Канади (про подібні спроби в літературознавстві тогочасної України не могло бути й мови) з'являються перші критичні оцінки творчості Марка Боєслава. Так, наприклад, у №6 журналу "Шлях перемоги" за 1953 рік було вміщено статтю П.Слобожанського "Героїчна поезія Марка Боєслава", в якій автор висловлює жаль з приводу того, що збірка поета "Непокірні слова" (1951) "...мала дуже малий відгук в українській еміграційній критиці". Разом з тим він переконаний, що твори Марка Боєслава мають надзвичайну цінність і "...поза всякою волею будь-кого ввійдуть до духовної скарбниці українського народу як великий дорогоцінний вклад". Інший дослідник Юрій Русов у своїй книзі "Поезія визвольних змагань" (Торонто, 1954), послуговуючись словами Євгена Маланюка, називає творчість Марка Боєслава "несамовитим криком крові...". 1968 року в Торонто побачила світ антологія української поезії "Слово і зброя", упорядник якої Леонід Полтава не тільки помістив твори поетів-воїнів, а й глибокі біографічні коментарі до кожної персоналії. Роком пізніше у Філадельфії з'явилася розвідка Б. Романенчука "Азбуковник Енциклопедія української літератури". У статті про Марка Боєслава дослідник уперше в літературознавстві вдається до аналізу віршової форми творів поета. Автор полемізує з Марком Боєславом, який скромно називав свої вірші поезією "утертих рим".

Дослідницько-пошукову роботу вчених української діаспори продовжили літературознавці України: Іван Гушак, Петро Драгомирецький, Микола Дубас, Тарас Салига, Роман Качурівський, Володимира Сенік, Любомир Сенік, Ірина Яремчук та ін. Відомі численні публікації Івана Гушака про Марка Боєслава, який, спираючись на спогади його сучасників, творить образ поета як сурмача доби. Багато цікавих доповнень до біографії та творчості Марка Боєслава подає П. Драгомирецький у статті "Михайло Дяченко – поет і борець". Увага автора зосереджена на становленні світогляду та естетичних смаків поета. Любомир Сенік у передмові "Подвиг нескореного духу" до антології "Повстанська ліра" (Львів, 1992) підкреслює думку про те, що лірика Марка Боєслава "...насичена багатьма деталями реальності, драматичним психологізмом, що добре розкриває складність, душевну повноту і трагізм особистості у нерівній боротьбі з ворогом...".

Неодноразово до теми поезії резистансу 40-50-х років ХХ століття у своїх працях звертався Тарас Салига. З 1994 року розпочато серію публікацій "Нескорена Муза". Предметом дослідження стають мотиви повстанських творів, світогляд їх авторів, традиції і новаторство упівського вірша. Торкаючись творчої спадщини Марка Боєслава, вчений уперше наголошує на християнській моралі як засадничій основі віршів поета: "Коли все сплюндровано, знищено, коли варварському свавіллю немає меж, коли, здається, усьому настає кінець, за Боєславом, усе ж є порятунком: треба воскреснути духом, проїнятися вірою у поміч Святої Марії".

Серед останніх публікацій на особливу увагу заслуговує монографія Ірини Яремчук "Під знаком вогню: Генетичний контекст та естетична природа поезії УПА" (Львів, 2006). Фактично це перша спроба в нашому літературознавстві осмислити українську поезію резистансу 40-50-х років ХХ століття як унікальне явище не тільки українського, а й європейського літературного процесу в цілому. Розмірковуючи про творчість Марка Боєслава, авторка слушно зауважує, що поет "...у своїх діях, словах, почуттях, думках виходив з того, що він – воїн, боєць-повстанець, і намагався своїм життям утвердити ідеал лицаря УПА. З такої позиції він підходив і до поетичної творчості, яка була для нього... втіленням громадянського обов'язку". Отже, можна зробити висновок, що за останні десятиліття зроблено чимало спроб повернути творчість Марка Боєслава в історію літератури ХХ століття. Але попри все його ім'я ще й сьогодні мало відоме в Україні, а творчість потребує ґрунтовного дослідження. Зважаючи на це, вважаємо за необхідне ширше розглянути й уточнити факти біографії поета.

Михайло Васильович Дяченко (Марко Боєслав) народився 25 березня 1910 року в с.Боднаріві Калуського району на Івано-Франківщині. У десятирічному віці залишився круглим сиротою. Батьків хлопцеві змінив старший брат Микола – високоосвічена, інтелігентна людина. Завдяки йому Михайло Дяченко вступив до української гімназії у місті Станіславі. Микола Дяченко постійно дбав про духовне зростання молодшого брата. Ще в дитинстві помітив у ньому поетичне обдаровання. Став першим слухачем і пошанувачем його гімназійних віршів, привозив книжки із Львова та Подєбрад, де навчався в Українській сільсько-господарській академії. Усе своє життя Марко Боєслав із вдячністю згадував брата, присвятив йому вірш "Спомин", що увійшов до поетичної збірки "В хоробру путь" (1947). Це від нього він уперше почув слово "борись", що "стало сталлю" в поетовім серці.

По закінченні Станіславської гімназії 1930 року Михайло Дяченко вступає на правничий факультет Львівського університету і поринає у вир громадського та політичного життя, стає членом ОУН. Цей час позначений плідною творчою працею. Одна за одною виходять поетичні збірки: "Іскри" (1936), "Юні дні" (1938), "Село" (1939). П. Драгомирецький у статті "Михайло Дяченко-поет і борець" повідомляє, що дебют молодого поета відразу привернув до себе увагу критиків, які були неоднозначні у своїх оцінках. Серед прихильників таланту поета-

початківця автор називає Б.Жарського і цитує його слова: "Так, Косач, Гординський, Маланюк, Антонович - кілометрові стовбці на дорозі все-світу; Отаманець, Дяченко - метрові тільки, а все-таки стовбці, що показують рух уперед..." Однак доля зовсім не залишила Михайлу Дяченку часу для творчої самореалізації. Він був обраний для іншої, значно вищої мети: боротися за незалежність багатостраждальної України.

Просвітницька та громадська діяльність Михайла Дяченка не давали спокою польській поліції. 17 червня 1937 року його заарештовано і відправлено до Станіславської тюрми, в якій він перебував півроку. Навесні 1939 року опального поета вдруге заарештували. Перед вступом радянських військ до Станіслава 18 вересня 1939 року Михайло Дяченко втік із залишеної поляками в'язниці. Пізнього вечора втікач завітав у рідне село, аби попрощатися із братом, і вже за кілька годин виїхав на Холмщину, рятуючись від нових переслідувань.

Період еміграції на Холмщині тривав із вересня 1939 по листопад 1941 року і був позначений активною громадською та творчою діяльністю. Емігрант з Галичини навчав місцевих дітей рідної мови та історії України, заснував драматичний гурток. Під час вистави "Невольник" у селі Волосковоля познайомився із Марією Савчук, з якою одружився 23 листопада 1941 року. Через багато років Марія Савчук-Дяченко писала у своїх спогадах: "Його інтелігентність, освіченість і гарне виховання притягали до себе сільську молодь, а особливо нас, дівчат. Михайло мав добру душу і веселу вдачу". Не залишав Михайло Дяченко і літературної діяльності. Часто їздив до Кракова, що був на початку 40-х років минулого століття своєрідним центром української еміграції. Тоді тут працювало "Українське видавництво", що видавало два молодіжні журнали „Дорога" і „Молоді друзі", в яких друкувалися твори Михайла Дяченка. З цими журналами співпрацювали Олена Шовгенів-Теліга та Олег Ольжич, провідні діячі ОУН. Цілком ймовірно, що поет з Галичини міг бути знайомий із ними.

На Холмщині була створена збірка поезій „За волю", що вийшла друком 1941 року у видавництві "Пробоем" у Празі. Під час німецької окупації (листопад 1941 - вересень 1944) поет перебував у рідному селі Боднаріві, куди переїхав із сім'єю після одруження. Невеличкою збірочкою поезій "За волю" (1945) розпочинається підпільна творчість Михайла Дяченка, який більше відомий у 1945-1952 роки під псевдонімом Марко Боєслав. П. Драгомирецький пише: "Ця книжечка-зшиток в 24 сторінки машинопису зовсім невідома сьогодні, її не згадують дослідники творчості поетів УПА в діаспорі Л.Полтава та Я.Славутич" [5, 9]. Але саме вона, на думку автора, стала своєрідною точкою відліку творчого зростання поета.

Підпілля для Михайла Дяченка почалося з осені 1944 року після невдалої спроби емігрувати. На такий відчайдушний і досить запізнений крок поет відважився тільки заради збереження сім'ї – дружини та дворічного сина Святослава. З іншого боку, через складні обставини на Батьківщині він не відбувся сповна як поет. Якби доля була прихильнішою

до Михайла Дяченка, сьогодні його ім'я стояло б поруч з іменами таких майстрів художнього слова, як: Є.Маланюк, Т.Осьмачка, В.Барка, Я.Славутич та ін. Проте життя розпорядилося по-своєму. На довгих сім років Михайло Дяченко став речником підпільної боротьби ОУН-УПА. На початку 1945 року поет працював в обласному відділі пропаганди ОУН. Одночасно редагував підпільний часопис "Шлях Перемоги", що почав виходити з 1 травня 1945 року. Саме в цій газеті вперше з'явилися його вірші під псевдонімом Марко Боєслав, що уособлював дух та героїку тих буремних років.

У 1946-1949 роках з-під пера Марка Боєслава вийшло чимало віршів повстанської тематики, що склали такі збірки, як "Непокірні слова", "Вітчизна кличе", "Протест", "В хоробру путь", "Із днів боротьби", "Хай слава луна". У цих книжках простежуються етапи духовного і морального зростання поета. Під відкритим небом Чорного лісу художник слова творив вірші для підтримання бойового духу повстанців:

*Не зломши нас, жорстокий кате,
У наступ, друзі! На пробій!
Хай шлях прочистять вам гармати!
Вперед! Вперед! В завзятий бій!*

Він ніби був покликаний Богом будити інших від рабського сну, надихати на подвиг. У надзвичайно ліричному вірші "Я ще маленький був..." автор розповідає про те, як йому, немовляті "у пеленках", явився "янгол Божий" і подарував сурму, наказуючи при цьому:

*Як виростеш, іди між свій народ
І грай йому, буди, хай рве кайдани!*

І він будив. Складав "пісні калені", співав "пеан хороброму металу", вкладав у кожне слово грізний "динаміт". Його сприйняття дійсності чітко окреслене поняттями життя і смерть, любов і ненависть, вірність і зрада. Поетова душа живе любов'ю до України, і цю любов він прагне перелити у душі борців-побратимів, надихнути їх на подвиг, на смерть. З особливим душевним щемом говорить Марко Боєслав про знедолену ворогом Батьківщину:

*Україно моя, Україно,
Ти у наймах проплакуєш весни.
Розкошують кати Твоїм віном
У сльозах тонуть очі небесні.*

Його Україна – це "прокльони, стогін, плач і кров". Вона "розтерзана", "розп'ята". І разом з тим це – "Храм", з якого треба "вимести сміття". Страждання Матері-Вітчизни наснажують поетове слово незламною силою духу, і він кричить-промовляє, кличе до бою, проповідує лицарську посвяту Батьківщині:

*До зброї кожний, кожна хато!
У наступ, чоти! Смерть катам!
З щитами жде нас горда мати!
У наступ! Слава! Воля нам!*

Цілком природно, що твори митця сповнені глибокої віри у перемогу, тим паче, що ця віра освячена силою духу. Поет повсякчас підкреслює вічність духу. Уважне прочитання його віршів наводить на думку про те, що тема Великого Духу була однією із ключових у творчому доробку Марка Боеслава. Автор неодноразово наголошує на його силі над реаліями життя: "Вбивайте тіло! Дух мій-криця Піде крізь бурі і вогні...", "Хай серце завзяттям сміється і стука – Ми духом зломали ворожі штики!", "Хай знає ворог озвірілий, що у боях рішає Дух – не тіло". Звичайно, образ нескореного духу запозичений автором у Каменяра. Не можна не погодитися з цього приводу із думкою І.Яремчук: "Образ Великого Духа у поезії Марка Боеслава вказує на зв'язок поета із тією традицією, що її започаткував "Вічний революціонер" Івана Франка...". З позиції незнищеності духу поет-воїн творить свій ідеал справжнього героя, який долає будь-які життєві перешкоди і стає прикладом для наслідування, носієм ідеалу для тисяч і мільйонів.

Без компромісів і згладжень, з притаманною йому несамоовитістю поет таврує ворога своєї Батьківщини, яким для нього був Кремль. За Боеславом, не можна бути слабодухим, бо "меч і скиптр всім видре Кремлівський змій!", і лишень цвинтарі, брехня й тюрма світитимуть кривавою зорею!" Країну Рад він називає "червоним гадом", "кривавим змієм" і "сатаною". Це – "терор" і "облуда", що несуть із собою "плач і кров". І це поріддя зла має бути знищене. Як пересторога звучать поетові слова тим, хто ще й досі не збагнув підступності ворога:

*Кудою йдеш, облудний людський світе?
Ковзькі твої забріхані стежки.
Ви потоптали мудрі заповіти
Своїх пророків!*

У багатьох творах ("Чого ж ви мовчите...", "Зрадникам в альбом...", "Пересторога", "Прислужникам Кремля", "Щоб згадали ви...") автор за суджує рабську покору своїх сучасників, їхнє плазування перед Москвою, нещадно таврує тих, що ходять "в ланцюгах німі, мов мули", хоча, на переконання митця, "рабам ярмо пасує". Як гнівна інвектива звучать поетові слова:

*О, будьте ви, сини прокляті,
Коли вам сниться рабський мир.*

Поет-борець не сприймає зраду у будь-яких її проявах. Він сповідує дієву, жертовну любов до Батьківщини, доля якої стає суттю його буття. Тому так категорично письменник відкидає будь-які шляхи примирення з ворогом, заперечує тим чільникам нації, що дотримуються пасивної любові до України, стратегії очікування кращих часів для вибудови своєї держави. Для Марка Боеслава така позиція – зрада:

*Ви кажете, що діти ми неумні-
З мотикою сліпі на сонце прем.*

.....
*Ми-діти, та на собі сором чуєм
За нута!...*

Поет прагне розбути „німих рабів" від сну, відродити у їхніх душах почуття власної гідності:

*О, якби вам у серце перелляти
Мою снагу, мою любов і мої терпіння,
Я вірю-марево кайдан прокляте
На динаміт стопило вам сумління.*

Сам художник слова цілком у дусі часу зробив свій екзистенціальний вибір. Він – борець, а, значить, має вмерти, якщо цього потребуватиме Вітчизна. І така жертва цілком виправдана, адже не тільки їх, воїнів УПА, „за правду-вішали, стріляли", за неї свого часу самого „Бога розп'яли". Такий провідний мотив вірша „За правду". Закономірно, що життєвий вибір поета-бійця зумовив і мистецький вибір, що пролягав між „стилетом" (зброя) і „стилосом" (творчість). На його думку, справжнє мистецтво мусить єднатися з боротьбою за щастя рідного народу. Цілком логічно, що його Муза „повстанська", „бойова", „партизанська". Водночас вона – вірна спутниця поета, така ж рішуча і безкомпромісна, як і він сам. У надзвичайно ліричному вірші „Милому синові Святославові" автор зізнається, що його "горді і крилаті" рядки народжені нею. Це вона закликала письменника співати. І він „співав хоробрим дням". Поетова Муза злітала „не пташкою – громом", "горіла „мільйоном скарг", дзвеніла сталлю. У хвилини найбільшого емоційного напруження слово поета перетворювалося у крик болю, гніву і надій. Його „стилос" трансформувався у „стилет"-меч, динаміт, атом. Письменник мав за честь викривати ворога. Мовчання – це гріх:

*Мовчати? Як? - У мене ж серце, люди!
Отруту пить, коли душа жива?
З Отчизни - глум! У почестях облуда,
Безславить Київ мій святий Москва,
А я скувати б мав гнівні слова
Й, мов раб німий, покійно ждати чуда?.*

Подібні думки висловлює Марко Боеслав у вірші-відповіді „Критикам". Спростовуючи звинувачення щодо простих форм і „збитих" тем своїх „пісень", поет укотре зазначає:

*Я не співаю, лиш кричу:
Вкраїну розп'яли! Рятуйте, діти!*

Таким чином, перебуваючи у світі болю і фізичних випробувань, художник слова відчуває себе внутрішньо вільним, він осмислює свій шлях, але ніяких змін не потребує. Письменник сприймає життя як безперервну боротьбу, що у контексті доби діяльність його набуває політичного забарвлення, а творчість – громадянського пафосу.

І все ж таки у багатьох творах Марко Боеслав постає як тонкий лірик. „В травневу ніч", „Осінь", „Захід сонця", „Над рікою", „Вечір" – усе це яскраві пейзажі-етюди, сповнені неповторними фарбами навколишнього світу і нездоланими бажаннями жити:

*Останній келих райського вина
В уста мої схилило сонце liebe.*

*Я серцем радісно його обняв
І, мов дитя, голубив і голубив.*

Природа допомагає ліричному герою віднайти спокій, який тамує внутрішній біль. У моменти єднання з нею він відчуває себе сильнішим і довершенішим. Тому автор персоніфікує природу, звертається до неї безпосередньо: „Ти – наче храм у Страсний вечір”, „туга-осінь, пробач прости...”, „О, сонце ясне, ...не кидай мене”, „О, ви, мої розспівані гаї”, „О, ти, моє пахуче, щедре поле”. Поет безмежно любить рідну природу і готовий віддати за неї життя, у чому зізнається сам: „За вас скував я болем дні свої”, „За вас на гострі вістря кинув долю”.

Міноним настроєм проїнятий вірш „На спомин”. Це тихий смуток і невимовна журба. Простими і в той же час проникливими словами живописує поет осінь:

*Ти зустрінеш там осінь-шептуху,
Мов бабусю стареньку, сумну,
І листочки в болоті без руху,
Тихий шепіт дерев, бур'яну.*

Осіній краєвид змінюється роздумами над долею повстанця, що живе, мов дикий олень, „гнаний катом удень і вночі”, а на кожному кроці на нього чатує смерть. Тому „його друзі – гранати, пістоля”. Але кожний порух його душі, кожний удар серця належать Україні.

Надзвичайно особистісними є вірші „Яка іронія”, „Своє у мене”, „Щасливий я”, „Особисте”, „І довелось”, у яких ліричний герой передусім людина, зі своїми болями, жалями, думками-скаргами. Так, наприклад, роздумам над парадоксами життя присвячена поезія „Яка іронія”. Герою видається неприродним той стан речей, коли:

*Я все віддав Тобі, Вкраїно:
Родину люблю, рідний дім
І все, що дав мені у віно
Великий Бог...
А кат зове мене бандитом –
Врагом народу!..*

Ніжним почуттям любові проїнятий вірш "О зіронько люба", присвячений дружині Марії. Автор лагідно називає кохану „зіронькою” і зізнається, що нудні без неї „довгі дні”, а поетова душа хоче співати „про радісну святу любов”.

У багатогранній творчій спадщині Марка Боеслава особливе місце посідає духовна поезія, що є цілком закономірно. Вихований на народних традиціях, викоханий серед чарівної української природи, митець знав безліч колядок, щедрівок, народних пісень. А спогади про Великдень, Різдво, Зелені Свята болем озивалися у його серці. На Святвечір ліричний герой вірша „Повстанський Свят-вечір” лине думками у рідне село, де лунають колядки і віншування: „Христос ся рождає!” Герою „почувся голос: Сину”, а „біль замкнув уста”. Письменник глибоко розкриває душевні муки людини, яка позбавлена найменших людських радостей: бути на свято у колі родини. Цілком умотивовані у творах Марка

Боеслава і звертання до Бога та Богородиці. В них він шукає захисту та духовної підтримки: „О, Боже, мечь пішли на ката“, „Боже наш – Правда і Сило“, „Допоможи нам здобути державу, Ісусе! Ісусе!“, „О, Боже, вкинь атом в мої гнівні слова“.

У хвилини найвищої душевної муки поет витає в подумках у далеке дитинство, де йому було добре і затишно під покровом Богородиці, а найбільшою цінністю у житті стали Вітчизна і Мати:

*О рожі Божі, Ви – життя моє,
Я віддихаю Вашим ароматом –
Вітчизно й Мати!*

Отже, свої сили Марко Боеслав черпав у вірі в Господа і в слові, щедро дарованому йому.

Прикметно, що творчість поета спрямована у майбутнє. Його твори адресовані прийдешнім поколінням, які мають знати правду про нього та його побратимів. Художник слова вірить, що на них чекає краще майбутнє:

*Не вам ярмо, не вам кайдани,
Не вам, не вам душа німа!
Не вам нікчемна ласка пана,
Не вам у пугах вік дрімать!*

Письменник-воїн заповідає нащадкам:

*Чи могилу зустрінете в чистому полі,
Чи десь кості біляві у лісі, в яру,
Чи заржавілу кров на поляночці голій,
Чи поламані сосни в старому бору, –
Знайте-ваша в боях там кувалася доля.*

Творчість Марка Боеслава співзвучна із творами багатьох інших воїнів УПА, зокрема, Петра Гетьманця, Мирослава Кушніра, Марти Гай, Івана Хміля, що зумовлено передовсім спільністю долі та життєвого вибору митців. Їх об'єднувала жертвна любов до Матері-Вітчизни, усвідомлення високого синівського обов'язку перед нею, прагнення кувати перемогу над ворогом не тільки зброєю, а й словом. Звідси спорідненість тем (понівеченої України, знедоленого народу, Москви як лютого ворога Батьківщини, рабської покори і прислужництва співвітчизників, екзистенціального вибору, ствердження праведної боротьби), жанрів поезії (вірші-протести, заклики, пісні-марші, гімни, поеми), ідеологічних переконань як засадничої основи творчості (самодостатність української нації, ідея створення Української Соборної Держави, утвердження поняття воїна-поета як данини часу).

На нашу думку, серед великої кількості поетів-упівців найближчим до Марка Боеслава і за силою таланту, і за яскравістю художнього слова є Петро Гетьманець (справжнє прізвище Волош-Василенко). Виходець з Полтавщини, він зі зброєю у руках відстоював незалежність України у лавах УПА, був редактором підпільного журналу „Лісовик“, створив збірку віршів „Мої повстанські марші“, загинув 21 травня 1946 року у

нерівному бою з більшовиками. Поетичне слово Петра Гетьманця отак само, як і Марка Боєслава, кликало до дії, до боротьби:

*Встань, Україно! Навіки усім і за все
Віддай помсти страхаючі дані,
Ще раз усміхом Гонти проміряй свій степ,
Оповийсь торжествами Богдана!*

Спільним для обох поетів було категоричне заперечення „рабського сну". Подібно до Марка Боєслава Петро Гетьманець оскаржує повільне помирання в неволі:

*Досить в тиші холодній нам тугою скніти,
Досить нам у пільмі мовчазливо вмирати!
О, годі, досить! Гріх і сором
Рабами скутими стоять! [2, 22]*

Простежується паралель і в зображенні перемоги над ворогом. Для Марка Боєслава це – вознесіння хреста над зіркою Кремля, для Петра Гетьманця – „згар Кремля". Звичайно, художній образ Марка Боєслава значно глибший за своєю філософською суттю. Прикметно, що ліричний герой обох поетів долає будь-які життєві перешкоди і залишається внутрішньо непереможним, стверджуючи таким чином нескореність людського духу. Отже, твори Марка Боєслава та Петра Гетьманця сповнені глибоким патріотизмом, ненавистю до ворога, вірою у досягнення своєї мети.

Відомо, що Марко Боєслав писав і прозою. Його новели, оповідання, публіцистичні твори друкувалися у підпільних газетах та журналах „Шлях перемоги", "За Україну!", "На чатах", "Чорний ліс". За літературно-журналістську та пропагандистську діяльність поет був нагороджений у серпні 1948 року Срібним Хрестом Заслуги.

У числах 4-5 журналу „Чорний ліс" за 1948 рік було вміщено нарис Марка Боєслава „Підполковник Медвідь". 8 червня 1945 року підполковник Медвідь, переслідуваний ворогами, обірвав своє життя пострілом у голову. Але для письменника він живий, бо герої „живуть вічно!" Час від часу автор звертається до нього, називає по-дружньому „Міську", „друзе", сповідає йому свої болі й жалі. Художнику слова здається, що душа загиблого товариша прилинула до нього на розмову. Із авторського монологу дізнаємося, що з підполковником Медведем їх пов'язувала багаторічна щира дружба і спільна діяльність в ОУН. Життя тоді було наповнене красою: „Весна співала, і ...серця співали гімн майбутньому України!". Товариш постає в уяві письменника нескореним, вольовим воїном. Німецько-більшовицька війна розлучила їх. Лишень поодинокі звісточки про воєнну звитягу друга отримували письменник. А далі найстрашніше – побратим загинув. Поетове серце не може прийняти таку несправедливість: „Ні, ні! Ти не вмер! Ти живеш, живеш!.. Вмерти за Україну – це жити вічно!". Повторенням слів „ні", „живеш" автор підкреслює біль втрати. Твір вражає глибиною почуттів та щирістю розповіді. І читач розуміє, що автор-воїн і йому неодноразово доводилося вбивати, але він не втратив своєї людської сутності.

На нашу думку, не менш цікавою є праця Марка Боеслава „За соборний моноліт”, яку надрукував Степан Пушик у газеті „Галичина” від 16 серпня 2001 року. У передмові до публікацій вчений зазначає, що відшукав цей матеріал в архівах повстанця Богдана (Миколи Марусяка). Стаття Марка Боеслава вражає актуальністю піднятих у ній проблем. Зокрема, він розмірковує про соборність України, яку за багато років так і не вдалося здобути. Автор вказує на історичні та морально-психологічні чинники, які стали перешкодою на шляху до здійснення цієї мети, зокрема, „брак єдності і любови в українському народі”. А це вже, на думку Марка Боеслава, „національний злочин”. Ще більшою трагедією українського народу є „духовні кордони”. Через непорозуміння визвольні змагання 1917-1921 років закінчилися поразкою. Звичайно, причина прихована у багатовіковому колоніальному становищі нашого народу. І все-таки українці мають докласти „всіх зусиль, щоб знову віднайти себе – відродити душу предків”. Письменник глибоко переконаний, що наш порятунок – „в нас самих”. Марко Боеслав запитує, чи не соромно українцям, які мають велику героїчну історію, бути „молодшим братом” і „погноєм для чужих імперіялізмів”. Чи не „соромно пухнути з голоду на найкращому в світі чорноземі”. „В ім'я пролітої крові мільйонів борців... в ім'я славного минулого України” Марко Боеслав закликає словами українського пророка Тараса Шевченка „Єднайтеся, братайтеся!”

Марко Боеслав безмежно любив життя, свого сина-первістка і благав дружину зберегти його. Він жертовно любив Україну і їй віддав своє життя. Востаннє його бачили у жовтні 1951 року. Письменник повідомив племінниці, що разом із загоном вирушає до Чехословаччини. Порівняно недавно стало відомо про загибель героя 23 лютого 1952 року в селі Дзвиняч на Івано-Франківщині.

Роком раніше у Лондоні була надрукована поетова книжка „Непокірні слова”, що вмістила всі відомі підпільні збірки. П. Драгомирецький повідомляє про те, що 1960 року в Туріні в перекладі італійською мовою вийшла книжка підпільних поезій Марка Боеслава „Сором за боягузливе покоління”. Вірші переклав Сильвестер Татух, а передмову написав літературознавець Армандо Капрі.

Підсумовуючи вище сказане, слід зауважити, що постать Марка Боеслава надзвичайно колоритна в українській літературі ХХ століття. Поет нерозривно пов'язував свою долю з долею народу та України в цілому. Трагедію нації сприймав як свою особисту. Тому твори його сповнені громадсько-політичного пафосу. Письменник принципово відстоював національні права українського народу, гасла рівності і свободи, закликав до громадянської активності. У час, коли нищилися будь-які ідеали, поет-воїн трансформував на себе одвічні запитання про сенс буття, прагнув творчо осмислити свій власний шлях, утвердитися в повноті духу, бути гідним обраної долі. У створених ним художніх образах знайшли своє відображення моральні цінності митця, його естетичні переконання та гуманістичні ідеали. Його творчий доробок завжди викликав

інтерес дослідників. І не випадково. За влучним висловом П. Слобожанського, цінність творів Марка Боєслава полягає в тому, „що висловлені в них почуття, думки і погляди є виявом почуттів, думок і поглядів не самого автора, а всього українського пригнобленого народу...". Таким чином, творчість Марка Боєслава стала своєрідним літописом доби національно-визвольних змагань нашого народу, що була позначена нескореністю духу і винятковою жертівністю.

Література

1. *Боєслав М.* Непокірні слова. Поезія. Передрук підпільних видань. – 1951. – 151с.
2. *Гетьманець П.* Мої повстанські марші. – Київ - Львів, 1946.
3. *Гуцак І.* Марко Боєслав – сурмач УПА. – Львів: Світ, 2002. – 88с.
4. *Державність.* – 1991, – №1. – С.46-47, 58-59
5. *Драгомирецький П.* Михайло Дяченко – поет і борець // Літературний Львів. – жовтень 1994. – С.14
6. *Пилипів І.* Марко Боєслав і Марія // Поклик сумління. – 1992. – №8. – С.9
7. *Повстанська ліра /* передм. Л.Сеника. – Львів: Меморіал, 1992. – 160с.
8. *Погребенник Ф.* Олег Ольжич і поезія українського резистансу // Визвольний шлях. – 1995. – Кн 6 (567). – С. 726-730
9. *Пушик С.* Марко Боєслав за соборний моноліт // Галичина. – 2001. – 16 серпня. – С.10
10. *Романенчук Б.* Марко Боєслав // Енциклопедія української літератури: У 3-х т. – Т.1. – Філадельфія: Київ, 1969. – С 392-394
11. *Русов Ю.* Поезія визвольних змагань. – Торонто: в-во „ На варті „КК СУМ в Канаді, 1954. – 107с.
12. *Салига Т.* Нескорена Муза (Штрихи до поезії УПА) // Шлях перемоги. – 1994. – 15 жовт. – С.7
13. *Слобожанський П.* Героїчна поезія Марка Боєслава // Визвольна шлях. – 1953. – Ч. 6 (69) – С.39-40.
14. *Слово і зброя.* Антологія української поезії. – Торонто: Видання кол. Вояків УПА ім., ген. – хор. Романа Шухевича – Т. Чупринки в США, Т-ва кол. Вояків УПА в Канаді, Братства кол. Вояків УПА ім. Св. Юрія Переможця в Європі, 1968. – 396 с.
15. *Чорний ліс- Рік II (1948).* – Ч. 1-2 (4-5).
16. *Яремчук І.* Під знаком вогню: Генетичний контекст та естетична природа поезії УПА : Монографія. – Львів: Львівський національний університет імені Івана Франка, 2006. – 212 с.

Стаття надійшла до редакційної колегії 05.06.2009 р.

Рекомендовано до друку канд. філол. наук, професором Пушиком С.Г.

**CREATION OF MARK BOESLAV IN CONTEXT
OF LITERATURE OF UKRAINIAN RESISTANCE
(TO 100-ANNIVERSARY FROM THE DAY OF BIRTH)**

G. O. Zelinsca

General education school № 21 of Brovary (Kyiv region)

Creation of Mark Boeslav (Mihaylo Dyachenco) – poet-warrior UPA on a background the aesthetically ideological-beautiful searches of writers of Ukrainian literature of resistance is examined in the article (resistance).

Key words: *poet-warrior, UPA, resistance, context.*